

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όταν πρωτοερωτεύτηκα το τάνγκο, αρχικός μου σκοπός ήταν να εξελιχθώ σε όσο καλύτερη χορεύτρια μπορούσα, ώστε οι καλοί χορευτές να θέλουν να χορέψουν μαζί μου.

Ήταν μεγάλη τύχη για μένα η γνωριμία μου με μια ομάδα ανθρώπων που είχαν αποφασίσει να κατανοήσουν πώς ακριβώς χόρευαν το τάνγκο στο Μπουένος Άιρες. Σε πρώτη φάση κάναμε μαθήματα οπουδήποτε μπορούσαμε και μοιραζόμασταν τις ελάχιστες πληροφορίες που συλλέγαμε. Συχνά διαπιστώναμε ότι όσα μας έλεγαν για το τάνγκο ήταν αντιφατικά και συγκεχυμένα. Δεν μας έμενε λοιπόν άλλη επιλογή από το να πάμε στο Μπουένος Άιρες και να το ανακαλύψουμε μόνοι μας.

Το Μπουένος Άιρες είναι μια πόλη μαγική όπου, όσο πολυάσχολος κι αν είναι κάποιος, πάντα βρίσκει λίγη ώρα για ένα καφέ, όπου ο ήλιος λάμπει και ο ουρανός είναι σχεδόν κάθε μέρα γαλανός, όπου οι δρόμοι πλαισιώνονται από επιβλητικά, κομψά κτίρια, κι όπου ακόμα και μια βραστή πατάτα έχει γεύση καλύτερη απ' αυτή που θα περιμένες. Είναι ένας τόπος όπου κάθε επισκέπτης, προτού φύγει, σχεδιάζει ήδη την επιστροφή του.

Μετά από πολλές επισκέψεις στο Μπουένος Άιρες, πάντα σε αναζήτηση των καλύτερων χορευτών –ώστε χορεύοντας μαζί τους να καταφέρω να τους μοιάσω–, συνειδητοποίησα ότι αυτά που είχα να μάθω για το τάνγκο ήταν πολύ περισσότερα απ' όσα είχα φανταστεί.

Κυρίως ανακάλυψα ότι οι ασάφειες και οι αντιφάσεις στα λεγόμενα των ανθρώπων στην αρχή της έρευνάς μου έκρυβαν μια απλή αλήθεια: τα άτομα με τα

οποία μου άρεσε περισσότερο να χορεύω, χόρευαν όλα με τον ίδιο τρόπο. Και δεν ήμουν η μόνη που ένιωθα έτσι. Όλοι οι γνωστοί μου ήθελαν να χορεύουν με άτομα που χόρευαν με αυτό τον τρόπο.

Αυτό δεν σημαίνει ότι έκαναν όλοι τα ίδια βήματα – κάθε άλλο! Ο πλούτος και η ποικιλία του τάνγκο είναι άλλωστε τα βασικά χαρακτηριστικά του. Ο λόγος όμως για τον οποίο μπορούσα να χορέψω με οποιονδήποτε απ' αυτούς τους ανθρώπους, ακόμα κι όταν έκαναν βήματα που δεν είχα ξαναδεί, ήταν ότι, κατά βάση, μιλούσαν όλοι την ίδια γλώσσα. Κάποιοι τη μιλούσαν απλά, άλλοι έπλεκαν περίπλοκους στίχους, μόλις όμως έμαθα τη γλώσσα, μπορούσα να τους καταλάβω όλους.

Ανακάλυψα επίσης ότι όλοι όσοι χόρευαν μ' αυτό τον τρόπο είχαν μάθει να χορεύουν τάνγκο στο Μπουένος Άιρες τις δεκαετίες του '40 και του '50 – τη Χρυσή Εποχή του Τάνγκο. (Οι ιστορικοί του τάνγκο τοποθετούν συνήθως τη Χρυσή Εποχή του στην περίοδο μεταξύ 1935 και 1955, αν και κάποιοι την ξεκινούν μια δεκαετία νωρίτερα.) Σίγουρα υπάρχουν και άτομα που ανήκουν στη νέα γενιά χορευτών τάνγκο που χορεύουν με τον ίδιο τρόπο, αλλά για την παλαιότερη γενιά αυτός ο τρόπος χορού ήταν ο κανόνας. Αρχικά νόμισα ότι ήταν θέμα πείρας –ότι όσοι δηλαδή χόρευαν περισσότερο καιρό είχαν και μεγαλύτερη πρακτική εμπειρία– όταν όμως άρχισα να καταλαβαίνω τι έκαναν οι χορευτές, διαπίστωσα ότι δεν ήταν απλά θέμα δεξιοτήτων. Γιατί εξίσου έμπειροι χορευτές της νεότερης γενιάς έκαναν τα ίδια βήματα, τα έκαναν όμως με διαφορετικό τρόπο – τόσο διαφορετικό, που σου έδινε την εντύπωση ότι επρόκειτο για άλλο χορό.

Αυτό δεν είναι τόσο παράξενο αν το εξετάσεις στο πλαίσιο της ιστορίας της Αργεντινής γενικότερα, αλλά και της ιστορίας του τάνγκο ειδικότερα. Για διάφορους λόγους που θα προσπαθήσω να εξηγήσω, στην πράξη κανείς δεν έμαθε να χορεύει τάνγκο από το 1955 μέχρι το 1983. Κι όταν μια καινούργια γενιά προσέγγισε το

τάνγκο στις δεκαετίες του '80 και του '90, την αρχή της Αναγέννησης του Τάνγκο, τόσο η κοινωνική πραγματικότητα του Μπουένος Άιρες, όσο και ο τρόπος με τον οποίο κάποιος μάθαινε στην πράξη να χορεύει, είχαν αλλάξει.

Βέβαια, καθετί ζωντανό εξελίσσεται και κάθε δημιουργικό σχήμα είναι φυσικό να μεταλλάσσεται. Το πρόβλημα όμως προκύπτει όταν μεσολαβεί ένα κενό και μια ολόκληρη γενιά δεν διδάσκεται το σχήμα αυτό. Τότε, μια ολόκληρη κουλτούρα κινδυνεύει να χαθεί.

Πολλές γλώσσες έσβησαν έτσι τον προηγούμενο αιώνα. Ο συνήθης κανόνας είναι μια γενιά παιδιών να σπουδάζει στη γλώσσα μιας οικονομικά ή πολιτικά κυρίαρχης δύναμης και να χρησιμοποιεί αυτή τη γλώσσα στην καθημερινή ζωή αντί για τη γλώσσα των γονιών της, με αποτέλεσμα η επόμενη γενιά να μη μάθει καθόλου να μιλά τη γλώσσα των προγόνων της. Η γλώσσα θα επιζήσει μόνο αν μια νέα γενιά μάθει να τη μιλά όσο βρίσκονται ακόμα στη ζωή οι γηγενείς που τη μιλάνε. Διαφορετικά, ένας ολόκληρος πολιτισμός κινδυνεύει με αφανισμό.

Στη δεκαετία του '50, το τάνγκο διέθετε έναν πλούτο απαράμιλλο σε σύγκριση με όλους τους άλλους κοινωνικούς χορούς. Οι χορευτές εκείνης της εποχής κουβαλούσαν στο κορμί τους το απόσταγμα της σοφίας ενός ολόκληρου αιώνα εξέλιξης και ανάπτυξης. Έπειτα, τελείως ξαφνικά, μια ολόκληρη γενιά δεν έμαθε καθόλου να χορεύει τάνγκο.

Στα μέσα της δεκαετίας του '90, συνειδητοποίησα ότι είχαμε ήδη χάσει πολλούς απ' τους μεγάλους χορευτές των δεκαετιών του '40 και του '50, οι οποίοι κατείχαν τη γνώση όλων των προηγούμενων γενεών. Κάθε φορά που πέθαινε ένας χορευτής, μαζί του πέθαινε και πολύτιμη γνώση. Θεώρησα σημαντικό να περισωθεί όσο το δυνατόν περισσότερη απ' αυτή τη γνώση, προτού χαθεί για πάντα. Γι' αυτό, το 1996, πήγα να ζήσω στο Μπουέ-

νος Άιρες. Ήθελα να αφομοιώσω όσο περισσότερη γνώση μπορούσε να αντέξει το κορμί μου.

Δεν είναι δυνατόν ένα άτομο να μάθει τα πάντα για το τάνγκο. Το τάνγκο της Χρυσής Εποχής είχε τόσο εύρος και τόσο πλούτο, που δύσκολα θα το αφομοίωνε ένας άνθρωπος. Κάποιος άλλος, που θα ζούσε επίσης στο Μπουένος Άιρες, μπορεί να είχε τελείως διαφορετικά βιώματα, χορεύοντας με διαφορετικά άτομα σε διαφορετικές *μιλώνγκες*. Εγώ, μπορώ μόνο να μεταφέρω τη δική μου γνώση.

Η δική μου προσωπική εμπειρία ξεκινά το 1992. Όταν αναφέρομαι στην αρχή της Αναγέννησης του Τάνγκο και στη Χρυσή Εποχή του Τάνγκο, βασίζομαι στην εμπειρία ενός μεγάλου κύκλου φίλων, απλών γνωστών και δασκάλων. Πολλούς απ' αυτούς τους γνώρισα αρκετά καλά κι έτσι κατάφερα να κατανοήσω όχι μόνο τα λόγια τους, αλλά και το βαθύτερο νόημα που κρυβόταν από πίσω τους, καθώς και τις προσωπικές ιστορίες που τα πλαισιώναν. Ήλπιζα ότι, συνδυάζοντας την ευρύτερη εικόνα μιας γενικής εμπειρίας με την πιο λεπτομερή εικόνα ατομικών εμπειριών, θα άρχιζα να κατανοώ την αλήθεια για το τι είναι και τι ήταν πραγματικά το τάνγκο. Ανάμεσα στους αγαπητούς φίλους, με τους οποίους έζησα αμέτρητες ευτυχισμένες ώρες χορεύοντας και συζητώντας, υπήρχαν άνθρωποι που είχαν αρχίσει να χορεύουν από το 1940, σχεδόν στην αρχή της Χρυσής Εποχής. Όταν λοιπόν αναφέρομαι στο τάνγκο ανάμεσα στο 1940 και τις αρχές της δεκαετίας του '90, στην ουσία μεταφέρω τις δικές τους εμπειρίες, όπως τις αντιλήφθηκα.

Είχα την ευκαιρία να συζητήσω και με κάποιους ανθρώπους που χόρευαν τη δεκαετία του '30, ίσως και λίγο νωρίτερα, αν και όχι με τόσους όσους θα ήθελα. Για την περίοδο πριν από τη δεκαετία του '40, βασίζομαι στα στοιχεία που υπάρχουν για τη συγκεκριμένη περίοδο και όχι στις αναδρομές των λιγοστών ανθρώπων με τους οποίους μίλησα και είχαν ζήσει την πε-

ρίοδο αυτή, ούτε στις αναμνήσεις άλλων που μου κατέθεσαν όσα είχαν ακούσει από την προηγούμενη γενιά. Μελέτησα όσο καλύτερα μπορούσα αυτά τα διαθέσιμα στοιχεία και ξεχώρισα τις πραγματικές πληροφορίες για το τάνγκο, αφήνοντας πίσω παραπλανητικά ή ανακριβή σχόλια, με την ελπίδα ότι η συνδρομή μου στην έρευνα γύρω από το τάνγκο γίνεται με τρόπο εποικοδομητικό. Και πάλι όμως, αν κάποιος άλλος ανέτρεχε στις ίδιες πηγές, ίσως να κατέληγε σε διαφορετικά συμπεράσματα.

Προσπάθησα να μην σχολιάσω πράγματα για τα οποία εκτιμώ ότι δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία ώστε να μπορούν να οδηγήσουν σε σωστά συμπεράσματα. Σ' αυτά συμπεριλαμβάνεται και η πρώιμη ιστορία του τάνγκο. Υπάρχουν διάφορες θεωρίες σχετικά με την προέλευση του τάνγκο, κάποιες μάλιστα με ένθερμους υποστηρικτές. Θα προσπαθήσω να παρουσιάσω μερικά σχετικά στοιχεία, επιδιώκοντας να αποφύγω τον πειρασμό να βγάλω συμπεράσματα.

Θα αναφέρομαι συχνά στη σχέση του Μπουένος Άιρες με το τάνγκο. Το τάνγκο είναι αστικό φαινόμενο και στην Αργεντινή το χόρευαν στο Μπουένος Άιρες. Στην υπόλοιπη χώρα, οι πιο δημοφιλείς χοροί ήταν εκείνοι που οι Αργεντινοί αποκαλούν «φολκλόρ» (όχι με την έννοια που χρησιμοποιούμε τη λέξη στην Ευρώπη).

Το τάνγκο σίγουρα χορευόταν και πέρα από τα όρια της πόλης, στην ευρύτερη περιοχή του Μπουένος Άιρες. Η τεχνική όμως που χρησιμοποιούσαν όσοι είχαν μάθει τάνγκο εκτός πόλης, παρότι έμοιαζε, ήταν από πολλές απόψεις διαφορετική. Εγώ επέλεξα να επικεντρώσω την έρευνά μου στους χορευτές που χόρευαν με την τεχνική της πόλης (αν και κάποιοι έμεναν εκτός των ορίων της), επειδή η τεχνική αυτή, κατά τη δική μου τουλάχιστον άποψη, πρόσφερε με συνέπεια την καλύτερη δυνατή χορευτική αίσθηση.

Ως προς την ιστορία του τάνγκο, το Μπουένος Άιρες

και το Μοντεβιδέο, η πρωτεύουσα της Ουρουγουάης, αποτελούσαν δίδυμες πόλεις που μοιράζονταν μια κοινή κουλτούρα. Γνωρίζουμε ότι πολλοί σημαντικοί μουσικοί και ποιητές του τάνγκο είχαν γεννηθεί στην Ουρουγουάη, και ότι πολλοί εξέχοντες Αργεντινοί μουσικοί ταξίδευαν στην Ουρουγουάη για να παίξουν τάνγκο σε χορευτές. Κανονικά το τάνγκο δεν πρέπει να θεωρείται προϊόν της Αργεντινής, αλλά του Ρίο ντε λα Πλάτα, αφού προέρχεται από όλη εκείνη την περιοχή. Ο λόγος για τον οποίο δεν αναφέρομαι στο τάνγκο στην Ουρουγουάη είναι επειδή στα ταξίδια μου εκεί δεν βρήκα χορευτές που να χόρευαν στη Χρυσή Εποχή ή στα χρόνια όπου ο κοινωνικός χορός στο Μπουένος Άιρες είχε περιπέσει στην αφάνεια. Βρήκα μόνο κάποιους που είχαν αρχίσει να χορεύουν την εποχή της Αναγέννησης του Τάνγκο. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχω προσωπική άποψη για την εξέλιξη του τάνγκο στην Ουρουγουάη ή για το πώς αντιλαμβάνονταν το τάνγκο οι κάτοικοί της. Το Μοντεβιδέο είναι πολύ μικρότερη πόλη από το Μπουένος Άιρες, κι αυτό ίσως εξηγεί γιατί, ακόμα και τη δεκαετία του '90, είχαν μείνει ελάχιστοι χορευτές από τις δεκαετίες του '40 και του '50, ώστε να επηρεάσουν το νέο σκηνικό του τάνγκο εκεί. Είναι σημαντικό ωστόσο να σημειωθεί πως η Ουρουγουάη υπήρξε μια ακόμα πατρίδα και δεύτερη γενέτειρα του τάνγκο.

Όσο ζούσα στο Μπουένος Άιρες βίωσα την εκπληκτική γενναιοδωρία κάποιων υπέροχων ανθρώπων που είχαν μάθει να χορεύουν τις δεκαετίες του '40 και του '50. Θα έλεγε κανείς ότι μόλις διαπίστωσαν την επιθυμία μου να κατανοήσω τον αγαπημένο τους χορό, μου έδωσαν και την ψυχή τους. Ποτέ δεν θα μπορέσω να τους εκφράσω την αμέριστη ευγνωμοσύνη μου. Λαχταρούσαν ο χορός τους να περάσει σε μια νέα γενιά και φοβούνταν μήπως χανόταν για πάντα. Κάθε φορά που συναντούσαν κάποιον που εκδήλωνε ενδιαφέρον, ξετύλιγαν τη γνώση τους, λαχταρώντας να κάνουν κι άλ-

λους ανθρώπους να μάθουν και να μεταφέρουν όσα εκείνοι γνώριζαν.

Πολλοί καλοί μου φίλοι στο Μπουένος Άιρες έχουν φύγει πια. Αυτή η γενιά έχει σχεδόν σβήσει. Μια νέα γενιά χορευτών τάνγκο μεγαλώνει τώρα, στο Μπουένος Άιρες και σ' ολόκληρο τον κόσμο, που δεν είχε ποτέ την ευκαιρία να χορέψει με άτομα που χόρεψαν τη Χρυσή Εποχή. Εξαρτάται από εμάς που χορέψαμε μαζί τους, που ωφεληθήκαμε από τη γενναιοδωρία τους, να κάνουμε ό,τι μπορούμε ώστε να μεταδώσουμε τη σημασία που είχε το τάνγκο για εκείνους. Αυτό το βιβλίο είναι η απόπειρά μου να καταγράψω το δικό τους τάνγκο, το δώρο τους σε μένα, και ταυτόχρονα ο δικός μου φόρος τιμής προς αυτούς.

Το βιβλίο είναι ένας ατελής τρόπος μετάδοσης γνώσεων γύρω από ένα χορό. Για λόγους συντομίας και σαφήνειας, είναι απαραίτητη η υπεραπλούστευση κάποιων παραμέτρων. Το τάνγκο, κατεξοχήν χορός του πάθους, προκαλεί αντίστοιχα πάθη όταν αρχίζουν να διατυπώνονται διάφορες απόψεις γύρω από αυτό. Πάντα θα υπάρχουν εκείνοι που θα διαφωνούν με οποιαδήποτε άποψη. Και είναι αδύνατο να περιγράψει κανείς μια τεχνική του τάνγκο χωρίς να αναφέρει κάτι το οποίο μπορεί να παρερμηνευτεί. Ελπίζω να σταθώ αντάξια της εμπιστοσύνης που μου έδειξαν οι χορευτές οι οποίοι μου χάρισαν το τάνγκο, και να βρω τα κατάλληλα λόγια να περιγράψω τις εμπειρίες και το χορό τους. Εύχομαι τόσο εκείνοι όσο και οι αναγνώστες μου, να δείξουν επιείκεια για τις όποιες αστοχίες μου.

Το τάνγκο είναι μεταδοτικό. Ο καλύτερος τρόπος να το κολλήσεις είναι μέσω της στενής επαφής με ένα σώμα που νοσεί σοβαρά. Ελπίζω πάντως αυτό το βιβλίο να βοηθήσει όσους χορεύουν τάνγκο να αποφασίσουν συνειδητά πώς θέλουν να το χορεύουν. Και σε όσους δεν χορεύουν, ελπίζω να δώσει την ευκαιρία να γνωρίσουν ένα από τα ομορφότερα άνθη του ανθρώπινου πολιτι-

σμού, ένα flor del fango (λουλούδι της λάσπης), που φύτρωσε σε τραχιά και στέργα γη, αλλά κατάφερε να αποκτήσει μοναδική ομορφιά.

